

17. A SÁRKÖZ ÉS SIÓAGÁRD NÉPE

Mielőtt a Sióval egyesült Sárvíz a bátai hegyfoknál beömlött volna a Dunába, mintegy 30 kilométeren keresztül párhuzamosan folyt a folyammal. A két vízfolyás közti föld neve volt a Sárköz. 1855-ben azonban a Sárvizet Szekszárd fölött keletre fordították és bevezették a Dunába, ezzel a Sárvíz jelentéktelen kis vízfolyássá lett, mely csak a szekszárdi dombok közül jövő patakok és erek vizét gyűjtötte össze. A Sárközbe a múlt század végéig hat települést soroltak: Öcsény, Decs, Sárpilis, Alsónyék, Báticasék és Bába. E sokat emlegetett sárközi magyar néprajzi csoportba azonban Báticaséket nem vették be, mert annak régi magyar népe valószínű teljesen kipusztult, amikor az egykori báticaséki apátság épületeiből török palánkvárat emeltek. A török kiűzése után csak egy utcájában laktak magyarok, kik katolikusok voltak és legnagyobb részt fazekasok. Báticasék lakosságának többségét szerbek képezték, egészen addig, amíg 1720 körül oda nagy számban németeket nem telepítettek. 1946-ban a németek egy részét kitelepítették és helyükre magyarokat ültettek; ekkor a faluban kaptak új hazát a bukovinai Józseffelva székely lakosai.

Sárköz

A Sárköz vízjárta, erdős, mocsaras terület volt, csak a vízjárások szintjén túl emelkedő földhátak, göröndök maradtak szárazon az évenként, nyár elején érkező zöldártól. Ezekre a magaslatokra telepedtek a falvak, s csak ezeken lehetett földet művelni. A középkorban mégsem volt szegény vidék ez; sőt, itt a Sárközben és közvetlen a Sárvíz jobb partján, a dombok alatt összesen 18 virágzó falu létezett, kettő közülük mezőváros is volt. Mivel a Sárvízzel párhuzamosan haladt a Nagy Út, az eszék-budai hadiút — ez a környék elpusztult —, a megmaradt lakosok a Sárköz vizei közt meghúzódó falvakba menekültek. A középkori Sárköz gazdagságát a halászat, az állattartás, a gyümölcsstermesztés és a kertészkedés adhatta, mert az árvizek megfékezésére, halastavak táplálására, a kaszáló és legelő öntözésére mesterséges csatornahálózatot hoztak létre: a fokok rendszerét. A fokok segítségével elkerülték a gyors vízszintemelkedést, mivel a növekvő vízmennyiséget ezekkel a csatornákkal szétvezették az elönthető területre. Ezek az időszakos halastavak nagyon kedveztek a halállomány szaporodásának. Az árvíz egybeesett a legfontosabb halfajták szaporodási idejével, és ezek a kis halivadékok a sekély vizű, gyorsan felmelegedő és táplálékban gazdag vizekben gyorsan fejlődtek. Amikor a víz apadni kezdett, a csatornák visszavezették a vizet a nagyobb medrekbe, Duna-ágakba, Holt-Dunába és így a rétek nem posványosodtak el, s az erdők is megfrissülve fejlődhettek. (Ha hosszabb ideig álló, pangó víz van az erdő alatt, az elpusztul.) Már a középkorban híres és gazdag halastavakat említenek ezen a területen, szép nyájakat, sok gyümölcsöt. A Sárköz tehát nem volt szegény akkoriban, s e gazdagsággal műveltség is járt. Bába, apátsági székhely és híres búcsújáró hely volt. Mezővárosi rangját a jobbágyfelszabadítás is megőrizte. Részt vett Dózsa György felkelésében, mely a polgárosultabb, műveltebb és tehetősebb alföldi parasztság mozgalma volt. A török időkben azonban ez a kifejlett csatorna-

rendszer tönkrement, s a vidék elmozsarasodott. Bár ezzel szegényebb lett a vidék, túléltek a pusztulások idejét. Az új szellemű vízrendezések a 18. század végén, ezzel a régi vízhasználatot és emlékeit, a fokokat végleg elpusztították. Kísérelték a Dunát töltések közé szorítani és az egész területet kiszárítani. ezelőtt elkezdett munka most sem fejeződött be, még ma is szükség van a vízszint emelésére árvízveszély idején. Igaz, hogy a szántófelületek ez idő alatt megkezdődtek, de a jobbágyokat kiszorították a vizek, erdők, nádasok közös használatát is megindult az egykésés, a régi törzsköcs, a honfoglalás óta itt lakó mag-

A sárköziek a 16. század elején a hitújításhoz csatlakoztak, ez az iskola is járt. Eleinte még a török hódoltság idején is gazdagodtak — a Sárvíz vízjárásának jelesül szőlők termésével, hallal (frissen, sózva és szárítva), gyümölcscsel, marhakkal kereskedtek és messze földet bejártak —, vagyis részt vettek a nagy, Magyarországból nyugat felé irányuló marhahivitelben, amin az alföldi Debrecen is meggazdagodott. Így adódott módjuk a sárközieknek arra, hogy sajátos, sokat csodált népművészetüket: szövésben, hímzésben, bútorművészetben, edényekben, viseletben, dalban és táncban egyaránt. A jobbágyfelszabadítás után az azt követő, már sikeres lecsapolások, a szántóterület megnövekedése a vidék csak mennyiségi változásokat hozott ebben a művészetben — az egykésés vidék dagabbá vált sárközi parasztság művészetét a szertelen pompázással, a gazdagságával hanyatlásnak indult, fokozatosan elvesztette művészi értékeit,

Hímzőművészet. A sárközi hímzőművészet sajátos, külön stílust alakított ki a kötőkön, a bíborvégeken, a gyegyendőkön, ingeken, a párnákon és fehérhártyákon, valamint férfiingeken.

A sárközieknél a fiatalasszony a főkötőt nem hátul, hanem a homlokán viseli. A főkötő anyaga régen fekete selyem (muszlin) vagy klott volt, erre került varrt hímzés. Régebben a főkötő téglány formáját előbb kihímézték — így nyosan és szervesen felépített virágcsokrok, alattuk néha madarak is látható formáltak összevarrásokkal a fejre simuló gömbcikké, mint egy dinnel. Ezeket a gyűjtők elnevezték szabott főkötőknek. Az arányos, a szerkesztésű motívumok 1870 körül egyre elaprózódtak, elemeik egyre kisebbek lettek. Ezeket a főkötők illusztráltak egymáshoz, végül elfedték az egész felületet; a minták vetlenül egymás mellé sorakoztatott motívumok, motívumelemek halmaza. A 19. század utolsó két évtizedében már előre megformálták a főkötőt a fej fölé, azután hímézték ki. Ezeket elnevezték a gyűjtők parittyá főkötőknek. A főkötő szépségét a túlszűfolt, elaprózott hímzésű fejkötők már csak nem is sejtették. A hímzése a század elején, viselésük pedig néhány évtizeddel később megszűnt. A fiatalasszony néhány évig, legfeljebb az első gyermek megszületéséig bíbort viselt. Ez régen saját szövésű, finom, fátyolszerű bíborvászon volt; az 1–1 1/2 méter hosszú és 20–30 cm széles, sálszerű fátyol egyik oldalán erősítették, oldalt leeresztve és az áll alatt elhúzva. Nemcsak a fejet bíborvaszonnal körütekerték a fejen kétszer-háromszor is, és elől a mellhez tűzték, hogy szépen kiterüljön, merev, 3–4 cm széles és arasznyi hosszú, saját

*bíborvég*hez erősítették. Ezek mintáik vaskosságával és öltésmódjaival is a balkáni arany- és ezüstszálas hímzések világát idézik. A pasztellszínű kék, vörös, zöld színekkel, arany és ezüst szákkal varrt mintákat feketével mindig körvonalazták (kontúrozták). Semmi közüük a főköthímzéshez; viszont (eddig ismereteink szerint egyetlen példányon) megjelentek egyszer párnahímzésen is, felnagyított mintákkal. Ezek a bíborvégek – és feltehetően a párna is – még a múlt század közepéről, esetleg elejéről valók.

A sárközi, ún. *halottas* párnákból is csak kevés maradt. *Szörrel* (gyapjú) vaskosan rajzolt tulipán- vagy gránátalma-sorokat varrtak egy középső tengelyt képező mintacsík két oldalára, részarányosan, tükröképszerűen, vagyis a mesterkék lényegesen nagyobbak, mint az általuk közrefogott minta. E párnákat a múlt század közepén a halott feje alá tették, ezért többségük a föld alá került, és mint kifejezetten erre a célra készült darabok emléke maradt meg. Valószínűnek tartjuk, hogy korábban hasonló használati párnák is készültek, de ezeket a szőtteshimű párnafejek kiszorították.

Az eljegyzési lakomán a menyasszony átadta a vőlegénynek a *jegykendőt*, amit maga szőtt és maga hímzett. Bár tömött motívumelemei s ezek fekete körvonalazása a bíborvégekre emlékeztetnek, mégis más, lazábban szerkesztett, a kendő sarkiból átlósan indított virágmintáinak többsége ismét más díszítőstílust jelentenek. Sajnos, ezekből is csak néhány darab maradt fenn. A hasonlóan díszített *vőlegényszalagokból*, melyet szintén ajándékként adtak a vőlegénynek s azt ő a mellére tűzve viselte, egyetlen darab sem.

A századfordulóig viselték a sárköziek a *bő ujjú imeget*, ünnepre ez is a legfinomabb fehérszöttesből, a fátyolszerű *buja-* vagy *bíborvászonból* készült. Nyakbaszabott (vagyis mellévarrott) ujjú ingek voltak ezek, melyek bő ujjának külső oldalát a nyaktól a szűkre összehúzott kézelőig, tenyérszéles, szőrfonallal hímezték ki folytonos, apró motívumokból álló mintával. A fennmaradt bő ujjú ingeken a minták közepére már *islógot* (flittert) is varrtak, de már a múlt század 50–60-as éveiben a hímzett mintacsík helyére *gabócacsipke* betéteket varrtak. A gabócát vagy *gabócacsipkét* (klöppli vagy verett csipke) a sárköziek maguk készítették, de e betétek nagy része tulajdonképpen nem csipke, hanem egy négyzetes hálórács, melyre fehér fonallal és tömőöltéssel hímezték (recemunka). E fehérhímzésben a főköthők felnagyított és laza motívumaira ismerünk. A múlt század végén már gyári túll és csipke került az ingujjakra, és a bő ujjú ing lassan kiszorult a szűk ujjú *röpikék* (blúz) elől. A röpikék alatt már a polgári ízlésnek megfelelő *kantáros* vagy szűk ujjú alsó inget viseltek. Sem az inget, sem a röpikét nem tűrték bele a szoknyába, derekukhoz hímezték és islanggal díszített *szorítókó* fogta. A sárközi női viselet a legpompásabb a fiatalasszonyon, a *tekerődő* menyecskén volt. A *bíbort* ezüst- és gyöngyösféjű tükkel erősítették a hajukhoz és mellükön az inghez, ezenkívül még színes, három zsinóron függő, bojtos *csafringot* is viseltek hátravetve a hátukon, mely leért csaknem a szoknya alsó széléig. A kislányok *nyakbodrot* és *gyöngyöt* hordtak a nyakukban. A gyöngyöt tenyérszéles, csipkeszerű galléralakba fűzték föl és helyezték rá az ingre vagy röpikére.

A Sárközről egy bécsi kapucinus barát 200 évvel ezelőtt azt írta, hogy "ördögszínű ruhát visel". Az talán a fiatalok piros szoknyájára vonatkozhatott. A múlt század közepéig aligha viseltek azonban selymet és bársonyt. A Sárközben ezek a drága anyagok csak ezután kezdhettek terjedni. A nők hétköznapi ruhája fehér pendely, hasonló szoknya, kö-

tény és bő ujjú ing, ezen vállkendő lehetett, mert ez maradt meg gyászviselésig. Télen piros rátétmintás, rövid derekú ködmönt vettek fel és lábukra bokánál pirosbetétes, ún. *cifrabokás kapcát*, vagyis *botost* húztak. A csipke ritka lehetett, a papucs volt az általános, de a vastag botost a század végén *bütykös* vagy *gombos kapcával* (harisnya). A szoknyák már a múlt század közepén feltűnően rövidek voltak, de takarták a térdet, féllábszárig értek. A szoknya aiját színes anyaggal megbélelték, viselésénél elől feltűzték a sonlóan, mint a kalotaszegiek, és így kivillant az alsószoknya kétoldalt. A selym terjedésével a szoknya tovább rövidült. A drága selymeket és pántl ruházatára a szekszárdi, bajai és pesti kereskedők Lyonból, Franciaországból hozták. Az egyik legrégebbi és igen kedvelt selyemanyagot a rajta levő gyöngyvet hozták el. A gyöngyök, islangok (flitterek) Csehországból, a piros kasmírt pedig a szarmaták. A lányok *tülkös pártáját*, melyet aranycsipkével, gyöngyökkel díszítették, század utolsó évtizedeiben felváltotta a művirágokkal, rezgőkkel, gyöngyökkel díszített *tornyos bársony*.

Báta, a Tolna megyei Sárköz legdélibb települése, ahol a Fölső katolikusnak, szemben az Alsó faluval és a többi négy sárközi faluval, században a hitújításhoz csatlakozott és reformátussá lett. A bátai kislányok nem sokban tért el a reformátusokétól. Nem viselték azonban sosem a tornyos bársonyt, hanem egy ágba font hajukat fekete bársonnyal díszítették le, s ebben a viseletben még az 1950-es évek végén is jártak. Fejken kis színes bojtot kötöttek, mint a baranyai Szebény, Kékesd, Szellő akikkel összeházasodtak (Geresdháti néprajzi csoport).

A férfiak fehér (ünnepi alkalomra hímzett) ingben, bő, *rödös* (vagyis) múlt század végéig, még vasárnap is. A fiataloknál azonban ekkor már nadrág, az *atilla* lett a divat, de a csipkés aljú inget e fölött viselték, ner rágba. A fehér szűrök és hímzett subák viselését is a múlt század végén vá posztókabát, majd a két háború közt a polgári viselet. A nők tovább r rőtűkhöz, mint a férfiak, csak az 1960-as években lett általános a közép vetkőzés, de még ma is minden sárközi leány igyekszik magának egy együttest beszerezni ünnepi alkalomra, díszruhának.

Külön meg kell emlékezni a sárközi kislányok rajzairól. Az iskolai kezdtek egymásnak emlékül adni e színes, virágos vagy alakos papírdarabokat néha rákerült az ajándékozó és ajándékozott neve is. A század elején e rajzok tölték, fényképezték Malonyaiék annak bizonyítékául, hogy az akkor r rőszet hogyan találhat magának újabb területet az iskolai műveltség világában.

A sárközi házakat a múlt század közepén kezdték csak szigorú utcákra építeni. Mivel abban az időben a sárközi határ nagy része még vízjárta volt, a falak vízmentes területre építettek, a házakat szoroson építették egymás mellé, és az utcáknak jutott csak hely. Ezeket az udvarokat magas falak zárták le az utcáktól. A házak már oszlopos, tornácos, vakolatdiszes homlokzatúak voltak, és a borsókák építették. Beht az utcai szoba vagy *első ház* már tisztaszoba volt, csa

riálták. Benne állt a kívülről, a konyhából fűtött zöld cserépkályha vagy cserépes kemence, az udvar és az utca felőli sarokban a sarokpad az asztallal, felette a *tálas*, telerakva cifra tálakkal, tányérokkal, bokályokkal vagy *bábakorsókkal* és zöldes színű, hutákban fűjt üvegkancsókkal és pálinkásüvegekkel. A fal mellett tulipántos láda vagy a hasonlóan virágosan festett fiókos *almárium*, a másik sarokban a tornyos, mennyezetes ágy, szünyoghálóval és szőttés párnákkal telerakva. A 18. században és a 19. század elején itt is, a baranyaiakhoz hasonló ácsolt *szőkrönyök* álltak, de igen korán elterjedtek a vésett és festett *komáromi ládák*, melyek valóban ott is készültek, és hosszú ideig végig a Duna mentén a legrangosabb menyasszonyi ládáknak számítottak. Később a környékben is készültek hasonló festett ládák, de már a vésés elmaradt. A festett tornyos ágyakat nagyrészt a faddi és a hartai asztalosok készítették, de arról is van tudomásunk, hogy az asztalos csak a famunkát végezte el, kifestését már a sárközi asszonyok. A konyha szabadkéményét tartó áthidaláson vagy bolton sűrűn sorakoztak a kisebb-nagyobb festett *tálas*, a szekszárdi, bajai, mórágyi és kalocsai fazekasok készítményei. A Sárközben annak idején olyan mennyiségben és olyan különleges szépségben feltalált sok tálról azt gondolták, hogy azok ott is készültek, s ezért sárközi kerámiáról írtak. Valójában csak Bátaszéken laktak fazekasok a Sárközben, bár éppen ezt a mezővárosszerű nagyközséget többségében németek, rácok (szerbek) és katolikus magyarok lakták, akiket nem számítottak a híres viseletű és sajátos műveltségű sárközi néprajzi csoporthoz. A felsorolt fazekasközpontokban azonban az igényes pompakedvelő sárköziek részére külön készült az edény, az ő ízlésüknek megfelelően és természetesen drágábban, mint a szomszédos, igénytelenebb, cifraságra kevesebbet költő német és magyar parasztságnak.

A Sárközben sajátos és egyéni, minden más magyar szőttestől jól megkülönböztethető, magas fokú **szövőművészet** alakult ki. Az alapanyagokat maguk termelték meg, készítették ki és dolgozták fel. A legfinomabb vásznat régen lenből szőtték, ezt *bujavásznon*-nak nevezték. Ennek fátýolszerű, ritkán szőtt változata a *bíbor*, a *tekerődző* (fátyol) alapanyaga. A *bujavásznon* lehet sima vagy *bodros* aszerint, hogy sima vagy bodrozott szálakból szőtték. A különböző vastagságú, sima és bodrozott szálak összeszövéséből a vásznaknak igen változatos felületet adhattak. A finom lenszálát azonban már a múlt század elejétől kezdi kiszorítani a pamutszál, és a század végére teljesen kiveszett a len termelése és alkalmazása a Sárközből, míg a kendert még sokáig használták, főleg durvább vászonholmi készítésére. A kender feldolgozását egyre inkább átadták bérmunkába vagy részes munkásoknak, akik a szomszédos falvakból jöttek, hogy a sárközi asszonyok minél több időt szentelhesse a szövésre.

A különböző minőségű fehér pamut- és kendervásznak mellett színeset is szőtték. A régi sárközi hímes szőttek egyszerűbbek, túlnyomóan piros csíkozásúak. A sajátosan sárközi jelleget nem a takácsok mintakönyveiből való – egyébként a Sárközben is előforduló, szedett takácsrőzsa vagy csillag és madaras minta, valamint ehhez hasonló, nagyléptékű mustrák adják, melyet az egész Dunántúlon, sőt még távolabbi magyarlakta és szomszédos területeken is a takácsszőttek jellemző díszei voltak –, hanem az egyszerű *selymek* (ripsz) piros csíkjainak finom feltagolása, a felület ritmikus felosztása piros, esetleg kék mintasorokkal. Egyszerű motívumok, de egészen sajátosan elaprózott és tagolt

szélekkel és fellazított belsővel. Különösen kedvelt volt pl. a *kás* (k betű *csibeszesmes*, mely apró, kis szemek formájában kísérik a mintacsík két széleit). A Sárközben a különböző csíkos abroszokat használták a mindennapi életre, mindenféle holmi összekötésére batyunak, ezt túrték össze, vagyis fejaljnak teher cipeléséhez, abroszt terítették magukra, ha esett talán, akárhova mentek, mindig volt velük abrosz, minden eshetőségre, első védelmére. Így hétköznapra, munkára, ünnepre, gyászra, *csöröglőre*, lakodalomra való abroszok és kendők seregére volt szükségük, és egy-egy házban volt belőlük, egész nagy szekrényeket is megtöltöttek vele. Beszélték, hogy a leányörökös vagy fiatalasszony halálával az egész hozományt eltemették vele.

A sárközi szövőművészet még ma is él. Nemcsak a népművészeti szövőkben dolgoznak az asszonyok, hanem sokan, akik csak tudnak szerezni maguknak, *szőnek saját maguk gyönyörűségére ma is*. Az egyes sárközi falvak között bizonyos, a szövésben mutatkozó sajátosság: így a bátaiakat az utóbbi időben a pasztellszínek jellemezték. A *bodor-* és *bujavászonszövés* azonban abbamar

A sárközi **díszítőművészet** sajátos ágaként emlegetik a **tojásfestést**. volt a katolikusok közt általános, mert a festett húsvéti tojás hozzátartozott a húsvétkor küldött komatálhoz. A többi református faluban ez a sztojás festése már korábban elmaradhatott. A bátai húsvéti tojást viasszal több szint is tudtak rávinni. Az első szín a tojás fehér alapszíne, melyet a ve őriznek meg, ezután az egész tojás az *ebejke* nevű növény levében sárga sárga színt újra viasszal lefedve őrzik meg a következő színezéstől, ez ren A pirosnak szánt részek viasszal való letakarása után került a tojás a leg vízbe, ez sötétbarna vagy fekete is lehetett. A mintakincs is régies, feltűnik az egész nyelvterületen: *kötőfékes* vagy *dobkőteles*, *récetalpas*, *létr. perevirágos*, *békahátas*.

Kevés figyelmet szentelt a kutatás a *rokkafák* karcóit díszítéseinek tulajdonképpen a *szősz* felkötésére szolgáló bot, melyet a legény a leány cífrázva ajándékozott, a leány pedig rátűzte a rokkára, mivel a Sárközben a fonás még a múlt század elején elterjedhetett. A rokkát magát szép cífrázó német esztergályosok készítették.

A Sárköz igen gazdag és sajátos **népköltészet** is megőrzött. A magyarcok legszebbjei itt találhatóak. A tánc különböző tempójú részeihez, *lépőh. ugróhoz* sajátos dallam típusok járnak. A filmes néptáncgyűjtés még néhány szóló verbunkot rögzíthetett, szépen lippentős friss csárdást, az ugrós tánc körformáját, a *cönögét*.

A Sárköz református népének sajátos népművészete és költészete néhány távolabbi faluval. Elsősorban a Duna bal partján levő Érsekcsanak lakóival volt a Sárköz összefonódva rokon kötelékekkel. Csaknem hasonló az összeházasodás, különösen a múlt században Sárköz és a zengőljai refo

népcsoport között, pedig ezek meglehetősen távol, mintegy 50 kilométerre estek egymástól: Zengővárkony, Pécsvárad, Nagypal és Váralja. Házassági kapcsolataik voltak még néhány baranyai faluval is, a mohácsi, babarci és belvárdi reformátusokkal. Ezek viselete is igen hasonlított a sárköziekéhez. Korábban úgy vélték, hogy ezek a sárköziek kirajzásai voltak. Valószínű azonban, hogy ezek a falvak annak a középkorig egységes magyarságnak a maradékai, akiket a török háborúk és a Rákóczi-kori hadjárások annyira megtizedeltek, hogy csak ott maradtak meg nagyobb számmal, ahol vagy a Duna, vagy a Zengő rengetegeibe húzódhattak veszély idején. Eközben a nyíltabb, lankás dombvidéken elpusztult magyar falvakat német és délszláv telepesek szállták meg. Egy elsüllyedt földrész hegycsúcsai, melyek szigetként még kimagasodnak a tenger vizéből.

Sióagárd

A Sárköz szomszédságában, Szekszárdtól északra, a Sió és a Sárvíz összefolyásánál találjuk Sióagárdot. Ez a közepes nagyságú falu igen jellegzetes és egyedülálló *népviselő*-vel és *hímzőművészetével* hívta fel magára a figyelmet. A lakosok egy része a családnevek tanúsága szerint felföldi magyar, szlovák, német és horvát eredetű lehet, magját valószínű az egykor itt sűrűn települt magyarság török hódoltságot átvészelt maradékai adhatták. A közelében fekvő Harc és a távolabbi Zomba magyar népe is rokon, ténylegesen korábban gyakran össze is házasodtak egymással. Különösen Harccal volt szoros a kapcsolata, viseletük az első háborúig csaknem azonos lehetett; a közelmúltban levett sióagárdi viselet jellegzetes fejkendőkötését még az öregek *harciasnak* nevezték, állítólag az ottani divat átvétele volt. Az agárdi hímzés legrégebbi darabjain szabad rajzú és igen finom lyukés fehérhímzést találunk. Ez a fehérhímzés kezdett színesedni és nagyobbodni, a színes gyári selymek mintakincsével kiegészülni az első világháború után. A század elején (1905) még az agárdi lányok kívül hordott ingén a színes gombokkal díszített ráncoláson kívül semmi dísz nem volt. Az ekkor készült fényképeken szorosan a nyakukon több sor gyöngyöt és *nyaksít* (nyakbodor), az ing felett keskeny, csak a mell alatt zsinórral, láncocskával összekapcsolt, szalagokkal díszített mellest, sűrűn ráncolt szoknyát és fényes, kék, ún. *kenyett kötényt* látunk. A sióagárdi szoknyák ráncolt lepelszoknyák, elől nincsenek összevarrva, tehát igen régies viseletmódot őriztek meg.

A sióagárdi hímzés virágkora a 30-as években volt. A szabad rajzú, tömött, legjobban a kalocsai hímzésekre emlékeztető, sok színt és színárnyalatot felhasználó hímzés teljesen elborította a vászon mellest, melyet eredetileg az ing alatt viseltek, az ingujjakat és a kívül hordott ing alsó szélét. Jellemző volt a *permetkék* szín, a nagy lyukú, sűrű, szőlőfürtszerű slingelés. A hímzés rákerült a zsebkendőre, terítőre, vékaruhára, párnára. Ebben az újszerű, természetutánzásra emlékeztető stílusban, az élénk színek tobzódásában a sióagárdi hímzések valóban könnyen összetéveszthetők a kalocsaiakkal.

A sióagárdiak a viseletet csak az 1970-es években tették le, de még ma is megvan minden leánynak, asszonynak az agárdi ruhája a szekrényben.

Agárdon népzene- és táncgyűjtés is folyt, és meséket is gyűjtöttek.

Az agárdiak katolikusok voltak, néhány nagyobb paraszbtirtok mellé aránylag kis földön gazdálkodott, kertészkedett, részes munkára járt a szekesváradra és az uradalmakba, és Szekszárd piacát látták el zöldséggel, gyümölcssel. Szomszédos megyékben is ismerték őket mint paprikaárúsokat. (Az új rímhímzőstílus országsszerte az ilyen és ehhez hasonló, élelmes, kertészkedő k alakult ki jobbra, pl. Galga mente.)

18. DÉL- ÉS NYUGAT-DUNÁNTÚL NÉPRAJZI CSOPORTJAIBÓL

Őrség

A nyugati határ védelmére telepített szabadalmos határőrök egykor *Őrvidék* – ahogy másképp nevezik – felső része 1920 óta Ausztriához tart. Ban már csak három faluban beszélnek a magyar nyelvet: Felsőőr református likus, Őrsziget evangélikus.

Az Őrség alsó része – ma egyértelműen ezt nevezzük Őrségnek – V részén, a Szala vagy Zala forrásvidékén van; dombos, erdős táj. Valamikor irtották telephelyeiket és szántóikat az őrségi nemzetségek, de a múlt s kezdve már a bükk helyére a fenyő lépett az erdősdésnek hagyott parlag az arra járó még jobban az Alpések tövében érzi magát. A határőri szerv hadászati követelményeknek már nem felelt meg, és az Őrség előjárói, a erőszakkal jobbágyokká tették a székely szabadságokhoz hasonlóan s gieket.

Az Őrség jellemző településképét a *szerek* adják. A *szer* laza házegy nemzetség, család kirajzásainak közös telephelye. Több szer alkot egy magja a templom körül van, a családneveket viselő szerek távolabb. A ne agyagos irtástalajon *bakhtas* szántással művelték a földet, mivel csak így turti a csapadékvíz elvezetését a vizet nehezen befogadó felszínen. Ha a néhány szántó kimerült, új irtáshoz fogtak, és a szántót hamarosan felverte az erdő váltó gazdaság századunk közepéig élt az Őrségben. A házak valamikor készültek, a falakat azonban betapasztották és bemeszelték. Egy-egy csalátese, pajta, istálló, kamra és a lakóház nemegyszer zárt udvart vett körül. valószínű az állattartás indokolta, mely az őrségiék fő megélhetési forrását gazdaság nehéz munkával is csak szűkös terméssel fizetett, ezért sokan kérték, hogy a bőséggel rendelkezésre álló fát használják fel; faeszközöket farag el. Voltak falvak, melyek gőlöncsérkedtek, fazekasok voltak: Velemér, Gyarszombatfa. (Az edények égetéséhez is sok fa kellett.) A tűzálló fazek Zala és Somogy megyét, visszafelé az edényekért kapott terménnyel rakták a jövedelem fele a fuvarosé lett. Az őrségi edények jobbra dísztelenek, mialatára készültek. Népviselőjük már a múlt század második felében teljesen